

Lech Krzyżanowski, Marek Domagalski

Mgr Janusz Kubiak (1934-1982)

Ochrona Zabytków 36/1-2 (140-141), 128-131

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WSPOMNIENIE POŚMIERTNE

MGR JANUSZ KUBIAK (1934—1982)

Urodzony 5 kwietnia 1934 r. w Tczewie, Janusz Kubiak rozpoczął działalność zawodową w 1955 r. Studia historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim uwienczył pracą magisterską pt. *Późnogotycki ołtarz Wniebowzięcia NMP z Warty*. Daleka stąd była jeszcze droga ku konserwacji zabytków, bowiem niemal do końca 1960 r. zatrudniony był w Polskim Radio. Nie był to jednak, jak się później okazało, czas stracony. Działalność w instytucji, gdzie słowo ma tak wielkie znaczenie, a zwartość a zarazem jasność wypowiedzi jest warunkiem podstawowym — dała owoce. Odtąd sływał Janusz z pięknego języka polskiego, logiki wywodu, umiejętności dobierania właściwych akcentów zamykających wypowiedź — czy to pisaną, czy mówioną.

Listopad 1960 r. związał go na stałe z Przedsiębiorstwem Państwowym Pracowni Konserwacji Zabytków, Oddział w Warszawie. Jak wszyscy historycy sztuki podejmujący działalność w tej instytucji — trafił do Pracowni Dokumentacji Naukowo-Historycznej. Niemal od początku pracy podjął studia historyczno-urbanistyczne. Już w 1961 r. ukończył pierwsze ze swych 53 opracowań w tej dziedzinie — miasta Słupi Nowej. Nie byłby jednak typowym „pekazetowcem”, gdyby doskonalili się w jednej tylko tematyce. Jest również autorem 19 historycznych opracowań zabytków architektury, a nie obce Mu były także badania architektoniczne prowadzone w terenie. Część tych studiów znalazła wyraz w publikacjach (33 pozycje, 3 w druku).

Urbanistyka stała się jednak Jego podstawową domeną. Poglębienie tej problematyki ułatwiło ukończenie w 1968 r. Podyplomowego Studium Planowania Przestrzennego przy Politechnice Warszawskiej; był pierwszym w jego dziejach dyplomantem — historykiem sztuki. Humanistyczna dyscyplina połączona z pogłębioną wiedzą warsztatową urbanisty stanowiła o wszechstronności Jego badań i dojrzałości uzyskanych rezultatów. Jest przy tym godna podkreślenia specjalizacja, jaką sobie wybrał. Janusz Kubiak zdecydowanie preferował opracowania małych miast historycznych. Można sądzić, że przemawiało za tym Jego specyficzne podejście do tematu. Nie tracił bowiem nigdy z pola widzenia problemów społecznych, mając zawsze na względzie to, że ostatecznym celem owych studiów i formułowanych postulatów oraz wniosków konserwatorskich był człowiek. Wydaje się, że w niedużej skali miast, których badania tak chętnie podejmował, był w stanie uchwycić i trafnie określać charakterystyczne cechy „rodzinnej przestrzeni życiowej”. Określenie to, co podkreślał w ostatnich pracach, przejął z myśli prymasa Stefana Wyszyńskiego. Daleki Mu był techniczny i pusty żargon ludzi zajmujących się, jak sądzą, urbanistyką, a nie będących w stanie wyjść poza schematy rysowane w dużej skali i sformułowania, z których nic nie wynika. Z dużą uwagą studiował prace socjologów wszelkich orientacji, antropologów kultury i teoretyków oraz praktyków urbanistyki, nie odrywających swoich studiów i przemyśleń od jej podstawy — od człowieka. Tym właśnie zagadnieniom poświęcił kilka artykułów i referatów wygłoszonych na sesjach Towarzystwa Urbanistów Polskich. Podsumowaniem Jego przemyśleń jest esej *Teraźniejszość rzeczy minionych*, przygotowany do druku w Ośrodku Informacji PP PKZ. Tekst ten stanowi jednocześnie prowokujące zaproszenie do dyskusji o podstawowych dylematach miast i układów historycznych, ich roli w życiu współczesnego człowieka i nadchodzących pokoleń. Wśród licznych wątpliwości i pytań, które sobie i przyszłym czytelnikom postawił Autor, godzi się zacytować choć jedno: *Czy notując w naszych dokumentach historycznych dla miast poszczególne obiekty czy elementy historyczne,*

zabytkowe, notujemy również aktualny stan faktyczny przestrzeni społecznej miasta, czy też wyłącznie jej abstrakcyjny obraz „historyczny”, tak chętnie sprowadzony do równie abstrakcyjnego „stanu pierwotnego”? Podstawową cechą osobowości Janusza była otwartość na sprawy ludzkie, wynikała ona z wrażliwości, starannie zresztą skrywanej za nikłym uśmiechem i pogodnym wyrazem twarzy, z którymi każdy Go pamięta. Nie było kłopotów wśród znajomych czy przyjaciół, wobec których pozostałby obojętny. Nie odmawiał udziału we wszelkiego rodzaju akcjach czy pracach społecznych. Działał w niejednym Zarządzie Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki, a gdy przyszła potrzeba — ujął stery jako prezes w latach 1979—1980. Nie pozostał na uboczu, gdy nadeszła odnowa w sierpniu 1980 r. Podjął działania tak w „Solidarności”, jak i później, po ukonstytuowaniu się Oddziału Badań i Konserwacji PP PKZ — w Radzie Pracowniczej. Należy przy tym podkreślić, że w każdym działaniu swój udział pojmował jako wkład konstruktywny. W okresie szczególnie gorących dyskusji, 21 sierpnia 1981 r. ogłosił List otwarty do pracowników PKZ, szeroko rozpropagowany we wszystkich jednostkach przedsiębiorstwa. W pogłębionej analizie zawodu konserwatora zabytków i celów Pracowni Konserwacji Zabytków nie zabrakło także pytań kierowanych do ośmiotysięcznej rzeszy współkolegów: *Myśląc o odnowie, jak oceniasz własną pracę? Myśląc o odnowie, czy uważasz że pracujesz w PKZ tylko dla zarobków, czy masz jakieś inne cele, tak zwane wyższe? Myśląc o odnowie i patrząc z przerażeniem na katastrofalny stan zabytków w Polsce, czy widzisz również i swoje winy, i czy masz jakieś osobiste (podkreślenie red.) plany poprawy sytuacji?* List Kubiaka był przedmiotem ogólnopolskiej dyskusji, między innymi przedstawiciele Pracowni Dokumentacji Historycznej PKZ.

W Oddziale Badań i Konserwacji utworzył własną Pracownię Badań Urbanistycznych. Dzięki finansowaniu części tematów przez fundusz postępu PKZ, mógł zająć się studiami nad oceną realizowanych już planów urbanistycznych, podjął szczególnie wnikliwą analizę wszystkich mechanizmów towarzyszących zjawisku zwanemu potocznie rewaloryzacją miast zabytkowych. W ankiecie z tego okresu w rubryce „zamierzenia” napisał: *doskonalenie metod dokumentacji konserwatorskich do szczegółowych planów zagospodarowania przestrzennego*. Zdążył w grudniu 1982 r. ukończyć opracowane razem z M. Rozbicką studium *Sprawozdanie z prac realizacyjnych urbanistyczno-konserwatorskich kwartału staromiejskiego na przykładzie bloku XIX w Zamościu*. Ten odkrywczy, pierwszy w swym rodzaju dokument analizujący wszystkie aspekty rewaloryzacji uzyskał wysokie oceny recenzentów i znajduje się w przygotowaniu do druku (Ośrodek Informacji PKZ). Był naszym towarzyszem redakcyjnym dzieląc trudny gromadzenia materiałów, radząc w skomplikowanych sprawach wydawniczych. Gdy wyłoniła się potrzeba, bez wahania włączył się w tok działań redakcji „Spotkań z zabytkami” na pełnych obrotach. Było to całkiem naturalne — Janusz zawsze doceniał znaczenie dydaktyki i popularyzacji, podkreślał potrzebę tworzenia szerokiego zaplecza przyjaciół zabytków narodowych.

Nie wytrzymało tego wszystkiego Jego serce. Odszedł 27 grudnia 1982 r. Pozostał nam z refleksją o owocnie spełnionym, choć przedwcześnie przerwany życiu polskiego konserwatora zabytków, społecznika, przyjaciela.

Lech Krzyżanowski

OPRACOWANIA I ARTYKUŁY

1. *Rawa Mazowiecka (Zarys dziejów miasta)*, Rawa Mazowiecka 1965.
2. *Sieniawa. Historia i rozwój przestrzenny*, „Mówią Wieki”, 1966, nr 8, s. 34—37.
3. *Kościół i klasztor pobernardyński w Złoczowie*, „Biuletyn Historii Sztuki” (dalej: „BHS”), 1967, z. 4, s. 576—580.
4. *Ślawne w sita i przetaki. Dzieje Biłgoraja*, „Ziemia”, T. 4, 1968, s. 73—82.
5. *Ocena realizacji wniosków konserwatorskich w procesie przekształcania miast*, Warszawa 1970, s. 50, il.
6. *Nieznany plan parku klemensowskiego z 1806 r.*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” (dalej: „KAIU”), T. XVI, 1971, z. 1, s. 73—81, il., aneks.
7. *Problemy konserwatorskie małych miast na tle powojennych planów miejscowych Lidzbarka Warmińskiego*, (w:) *Zagadnienia kształtowania nowej zabudowy mieszkaniowej i usługowej w układach zabytkowych małych miast*. Konferencja problemowa TUP w Olsztynie, 1971, s. 79—106 (wraz z A. Znojkiwiczem).
8. *O potrzebie perspektywicznego programu konserwatorskiego w zakresie ochrony miejskich zespołów zabytkowych*. Referat na sesję konserwatorską PKZ w Lublinie, 1973, s. 14.
9. *Metodyka postępowania badawczego na przykładzie dworu w Mirogonowicach*, (oprac. zbior.) Warszawa 1974, s. 88, il., 3 tabl.
10. *Zarys dziejów zespołu poddominikańskiego w Sejnach*, (w:) *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222—1972*, pod red. J. Kłoczowskiego, t. II, Warszawa 1975, s. 273—288, il.
11. *Dokumentacja naukowo-historyczna dotycząca cmentarzy w praktyce Pracowni Dokumentacji Naukowo-Historycznych PKZ*, „Informacje Bieżące PKZ” (dalej: „IB PKZ”), 1977, nr 12, s. 1—2.
12. *Młyn wodny w Suchanówku*, „Przyczynki” OI PP PKZ, Warszawa 1977, s. 26, il.
13. *Koncepcje urbanistyczne Zyrardowa*, „BHS”, R. XL, 1978, nr 3, s. 341—350, il., plany (wraz z T. Szyburską).
14. *Rewaloryzacja zabytkowego zespołu osady fabrycznej w Żyrardowie*, „Miasto”, R. XXVIII, 1978, nr 7.
15. *Żyrardów — miasto fabryczne. Pokaz w Warszawie*, „Ochrona Zabytków” (dalej: „OZ”), R. XXXII, 1979, nr 1, s. 73.
16. *Mgr Maria Puciata (1924—1978). Wspomnienie pośmiertne*, „OZ”, R. XXXII, 1979, nr 2, s. 148.
17. *Metodologia rewaloryzacji i modernizacji starej zabudowy mieszkaniowej — konferencja Towarzystwa Urbanistów Polskich*, tamże, s. 155—156.
18. *Grodziska w programach konserwatorskich dla miast zabytkowych*, (w:) *Zabytek archeologiczny i środowisko*, Warszawa 1980, s. 73—84, il.
19. *Rawa Mazowiecka — program konserwatorski*, „OZ”, R. XXXIII, 1980, nr 1, s. 44—53, il.
20. *Domowe pamiątki*, „Spotkania z Zabytkami” (dalej: „SzZ”), 1980 (z. 3), s. 72—73, il.
21. *Rola opracowań PDN-H w planowaniu przestrzennym*, „IB PKZ”, 1980, nr 14, s. 1—9.
22. *Sandomierz — 1000 lat*, „SzZ”, 1980 (z. 4), s. 5—7, il.
23. *Trzydziestolecie PP Pracowni Konserwacji Zabytków*, „OZ”, R. XXXIV, 1981, nr 1—2, s. 107—108.
24. *Co oznacza skrót PKZ?*, „SzZ”, 1981 (z. 6), s. 35.
25. *Złe spotkania z zabytkami (czyli o dawnych zakładach Norblina)*, „SzZ”, 1982 (z. 7), s. 31—33, il.
26. *Architektura miast przemysłowych drugiej połowy XIX w., jej historyczne i współczesne problemy — sympozjum w Łodzi*, „OZ”, R. XXXV, 1982, nr 3—4.
27. *Na przykład: Chęciny*, „SzZ”, 1983, z. 1 (11), s. 4—9.
28. *Groby prapradziadków*, tamże, s. 40.
29. *Konserwować czy restaurować?*, „OZ”, R. XXXVI, 1983, nr 1—2, s. 17—19.
30. *Dawna fabryka Norblina w Warszawie — szopa na rowery czy katedra w Lincoln?*, tamże, s. 110—112.
31. *Dziedzictwo czy narzędzie?*, „SzZ”, 1983, z. 2 (12), s. 43.
32. *Historia to też legendy!*, tamże, s. 70.
33. *Uwagi dotyczące „Wytocznych do opracowania problematyki ochrony wartości kulturowych w planach zagospodarowania przestrzennego”*, „OZ”, R. XXXVI, 1983, nr 3—4.
34. *Sprawozdanie z prac realizacyjnych urbanistyczno-konserwatorskich kwartału staromiejskiego na przykładzie bloku XIX w Zamościu*, wraz z M. Rozbicką, OI PP PKZ (w druku).
35. *Terażniejszość rzeczy minionych*, OI PP PKZ (w druku).
36. *Tykocin*, (w:) *Zabytki urbanistyki i architektury w Polsce. Odbudowa i konserwacja*, t. 1, *Miasta historyczne*, pod red. W. Kalinowskiego, wyd. Arkady (w druku).

STUDIA HISTORYCZNO-URBANISTYCZNE I ROZPOZNANIA KONSERWATORSKIE DO PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIAST (maszynopisy w PKZ Warszawa)

1. Białowieża, 1975.
2. Biłgoraj, 1965.
3. Bielsk Podlaski, 1975.
4. Boćki (pow. Bielsk Podlaski) — miasto, 1961.
5. Brzozów, 1964.
6. Chęciny (praca zbior., nie ukończona).
7. Czepec (pow. Strzyżów), 1961.
8. Czersk, 1961.
9. Chmielnik, 1962.
10. Dąbie nad Nerem, 1962.
11. Dobra, 1962.
12. Drohiczyn, 1977.
13. Dukla, 1964.
14. Grójec — zob. poz. 52.
15. Hrubieszów, 1965.
16. Jaśliśka (pow. Jasto) — miasto, 1964.
17. Janów Lubelski, 1969.
18. Janów, 1974.
19. Klemensów — osada fabryczna i cukrownia, 1968.
20. Korycin, 1976.
21. Kraśnik, 1966.
22. Krynki, 1976.
23. Kunów, 1964.
24. Kuźnica, 1976.
25. Łagów, 1960.
26. Łask, 1964.
27. Łomża, 1964.
28. Maków Mazowiecki (wraz z M. Barbasiewicz), 1979.
29. Mikstat, 1962.
30. Nowy Dwór — zob. poz. 52.
31. Oleśnica (wraz z L. Kozakiewiczem), 1963.
32. Piaseczno — zob. poz. 52.
33. Płońsk — zob. poz. 52.
34. Podkowa Leśna (wraz z K. Ruzdzińskim, nie ukończone).
35. Przasnysz (wraz z M. Barbasiewicz), 1979.
36. Rawa Mazowiecka, 1964, 1979.
37. Różan (wraz z M. Barbasiewicz), 1979.
38. Ryki — zob. poz. 52.
39. Siemiatycze, 1971.
40. Sieniawa (pow. Jarosław) — miasto, 1961.
41. Słupia Nowa, 1961.
42. Sokółka, 1974.
43. Stoczek Łukowski, 1969.
44. Suchedniów, 1961.
45. Szczepleszyn, 1968.
46. Szczuczyn, 1975.
47. Tyczyn (pow. Rzeszów) — miasto, 1961.
48. Tykocin, 1975.
49. Wyśmierzyce, 1963, 1973.
50. Widawa, 1964.
51. Wizna, 1974.
52. Wytyczne konserwatorskie dla planów zagospodarowania przestrzennego miast: Grójec, Nowy Dwór, Piaseczno, Płońsk, Ryki (oprac. zbior.), 1971.
53. Zyrardów (wraz z T. Szyburską i A. Gryciuk), 1976.

DOKUMENTACJE HISTORYCZNO-ARCHITEKTONICZNE (maszynopisy w PKZ Warszawa)

1. Bolimów — kościół p.w. Św. Anny, 1964.
2. Dowspuda — pałac, 1968.
3. Janów Podlaski — d. zamek biskupi, 1968.
4. Klemensów — zespół pałacowy, 1969.
5. Mirogonowice — dwór (oprac. zbior.), 1971—1972.
6. Moskorzew — murywaniec, 1975.
7. Nowa Słupia — d. zespół szpitala p.w. Św. Michała, 1974.
8. Nowy Korczyn — zajazd, 1973.
9. Przasnysz — ratusz (wraz z M. Barbasiewicz), 1979.
10. Sejny — kościół i klasztor poddominikański, 1967.
11. Serebryszcze — pałac, 1966.
12. Siemiatycze — zespół pomisjonarski; kościół, klasztor i ogród, 1967.
13. Skotniki — dwór, 1971.
14. Śladków Duży — pałac, 1973—1975.
15. Śmiłów — dwór (badania architektoniczne), 1971—1972.
16. Staszów — ratusz, 1957.
17. Wigry — zespół pokamedulski, 1968.
18. Wieluń — d. klasztor ss. bernardynek, 1969.
19. Złoczew — kościół i klasztor pobernardyński, 1965.

Oprac. Marek Domagalski